

ВПЛИВ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ НА ДІЯЛЬНІСТЬ КИЇВСЬКОЇ ДУХОВНОЇ СЕМІНАРІЇ (1914 – 1916 РР.)

Бідун Юрій Володимирович

вчитель історії,

Новосілквський академічний ліцей «Ерудит», м. Київ

bidun.yurii.11@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-9155-8004>

***Анотація.** У статті досліджено труднощі, з якими стикнулася Київська Духовна Семінарія після початку Першої світової війни. Автор взяв за мету вивчити те, як військові події 1914 – 1916 рр. вплинули на діяльність цього навчального закладу. Дослідження базується на хронологічному методі та аналізі. Виявлено, що уже в перші роки війни головні проблеми проявилися у двох сферах – у навчально-виховному процесі, а також у погіршенні матеріального становища учнів та викладачів семінарії. Детально прослідковано зміни внутрішнього розпорядку середнього духовного навчального закладу. Проаналізовано проблеми забезпечення і фінансування Київської духовної семінарії. Виявлено, яким чином учні звільнялися від призову до війська. Встановлено, що у 1915 році майно Київської духовної семінарії перевозилося до російського міста Тамбова.*

***Ключові слова:** Перша світова війна, духовна освіта, Київська духовна семінарія, навчальний процес, православна церква, православне духовенство.*

Постановка проблеми. Протягом усього ХІХ – початку ХХ ст. одним з найкращих середніх духовних навчальних закладів на українських землях була Київська духовна семінарія. В умовах Першої світової війни (1914 – 1918 рр.) навчально-виховний процес тут суттєво ускладнився.

Навчальні заклади сучасної України теж відчувають серйозні труднощі в своїй діяльності. Особливо помітними є зміни навчально-виховного процесу. Але якщо на сході і півдні нашої країни це стало явним після агресії Російської Федерації ще у 2014 р., то населення інших територій відчуло на собі це повною мірою лише після повномасштабного вторгнення 2022 р. Війна, яка триває й нині, уже сама по собі надає нашому дослідженню актуальності. Майже перманентні повітряні тривоги, щоденні спускання в укриття освітянами та учнями, масова допомога армії, проблеми визволення військовополонених, добровільна мобілізація і намагання здобути відстрочки від військової служби, евакуація майна і цивільного населення, постійні зміни в навчально-виховному процесі – усі ці речі з нашого теперішнього повсякдення нагадують події столітньої давнини. З огляду на це, поставлена перед нами мета актуальна як ніколи.

Метою цієї наукової статті є намагання дослідити те, як Перша світова війна вплинула на діяльність Київської духовної семінарії у 1914 – 1916 рр.

Огляд джерел і літератури. Обрана тема забезпечена хорошою джерельною базою, основна маса якої зосереджена в Центральному державному історичному архіві України м. Києва. Значущим є фонд № 712 «Київська духовна семінарія». На

жаль, обрана тема лишилася поза увагою сучасних науковців. Діяльність Київської духовної семінарії в першій половині XIX ст. дослідив С. Ільчишин. Загальний аналіз духовної освіти в XIX – на початку XX ст. здійснила Г. Степаненко. Вищу духовну освіту на українських землях досліджувала Н. Шип. В. Бурега, В. Перерва, В. Рожко, А. Сергієнко, Н. Ципляк розглядали окремі питання функціонування духовних семінарій на українських землях протягом XIX ст.

Виклад основного матеріалу. Перша світова війна не просто ускладнила навчальний процес, вона відразу перервала його на цілий перший триместр 1914/1915 навчального року. Уже 17 вересня 1914 р. навчальні заняття в Київській духовній семінарії (далі – КДС) були припинені, оскільки її споруди були зайняті під лазарет для поранених воїнів. Уроки знову почалися після Різдва, в будівлі I жіночого училища Духовного відомства [ЦДІАУ, м. Київ, ф. 712, оп. 4(1915), спр. 806, арк. 24]. Викладачі задавали учням багато самостійних завдань на тих три місяці, в які навчання не проводилося. Через це на початку 1915 р. виявилось, що учні відстали від програми курсу лише на 2-3 тижні [ЦДІАУ, м. Київ, ф. 712, оп. 4(1915), спр. 806, арк. 25].

Про створення на базі КДС лазарету для поранених відомо не так вже й багато. Очевидно, як і чиновники центральних установ духовного відомства, службовці КДС жертвували для справи лазарету 2 % від зарплати [ЦДІАУ, м. Київ, ф. 712, оп. 4(1914), спр. 756, арк. 2-3]. З цих внесків для семінарії виходила незначна сума – всього 105 руб. на місяць.

Вихованці 6 класу КДС брали безпосередню участь в догляді за пораненими воїнами: допомагали лікарям в операційних і перев'язочних, приносили і привозили поранених на колясках і привозять поранених із палат у перев'язочні, писали листи, читали пораненим, у випадку евакуації поранених із госпіталю супроводжували їх на вокзал, виконували обов'язки «пѣвцов и чтецов» при требах в госпіталі; на ці роботи семінаристи відпускалися у вільний від занять час, а за особливою чергою – і під час вечірніх занять [ЦДІАУ, м. Київ, ф. 712, оп. 4(1914), спр. 756, арк. 10]. Всі без винятку викладачі і службовці були задіяні до догляду за пораненими. Викладач В. Петрушевський навіть влаштував «читання з туманними зображеннями» для поранених. В них, в ролі лекторів і співців, брали участь і семінаристи [ЦДІАУ, м. Київ, ф. 712, оп. 4(1914), спр. 756, арк. 10].

Варто відзначити, що лазарет, який був організований в стінах КДС, перебував під безпосередньою владою Київського комітету всеросійського міського союзу допомоги хворим і пораненим воїнам, що розташовувався в будинку Київської міської думи. Головою комітету був В. І. Бражников, а його заступником В.В. Коноплін. Також в цей комітет входили Л. І. Страдомська, Н. І. Довнар-Запольська і Ю. І. Фальберг [ЦДІАУ, м. Київ, ф. 712, оп. 4(1914), спр. 756, арк. 8].

Цікаво, що вихованки I Жіночого духовного училища планувалося відпустити додому на період від Різдва і до Пасхи; після Св. Пасхи їхні заняття мали відновлюватися в будівлі II Жіночого духовного училища; вихованки ж II Жіночого духовного училища повинні були закінчити свої заняття до Пасхи. При цьому учениць 1-5 класів обох духовних навчальних закладів пропонувалося перевести в наступні класи без перехідних екзаменів. Про це нам відомо з подання (рос. «представленія») київського митрополита Флавіана [ЦДІАУ, м. Київ, ф. 712, оп. 4(1914), спр. 756, арк. 17]. Як бачимо, те, що основні будівлі КДС були

облаштовані під військову лікарню вже від початку Першої світової війни, суттєво ускладнило навчальний процес не лише для семінаристів, а й для учениць Першого та Другого Київських жіночих духовних училищ

Ще в січні 1915 р., після трьохмісячної перерви і відновлення занять, правління семінарії просило у вищого керівництва не проводити екзамени в 1-5 класах, щоб присвятити останні дні навчального року повному (до кінця) проходженню програм семінарського курсу [ЦДІАУ, м. Київ, ф. 712, оп. 4(1915), спр. 806, арк. 24].

24 січня 1915 р. Св. Синод видав постанову, за якою навчальний рік мав закінчитися 15 червня. У відповідь на це правління семінарії просило митрополита Флавіана «возбудить ходатайство» перед Св. Синодом, щоб навчальний рік в КДС був закінчений до 20 травня. Зазвичай, в довоєнні роки, програмний курс (з повторенням найважливіших розділів) закінчувався до 1-5 травня. За розрахунками правління семінарії, у 1915 р. це мало статися до 20-23 травня [ЦДІАУ, м. Київ, ф. 712, оп. 4(1915), спр. 806, арк. 25]. Врешті-решт, Центральне духовно-учбово управління дозволило закінчити 1914-1915 навчальний рік 20 травня [ЦДІАУ, м. Київ, ф. 712, оп. 4(1915), спр. 806, арк. 26]. Можемо здогадуватися, що Св. Синод бажав, щоб заняття в семінаріях закінчилися аж в середині червня, аби учні і викладачі мали змогу повністю пройти курс навчальних дисциплін. Правління семінарії вирішило, що краще закінчити навчальний рік на місяць раніше.

Зі слів ректора архімандрита Амвросія і правління семінарії від 23 квітня 1915 р. дізнаємося, що утримувати учнів у гуртожитку стало значно важче, ніж до цього. Через війну ціни на всю продукцію вирости вдвічі-втричі. Особливо це стосувалося Києва, як міста, що близько розташовувалося до фронту і в якому знаходилася величезна кількість лазаретів (в яких до 3000-4000 осіб). Також на ціни тут вплинули щоденні прийоми і відправки у внутрішні губернії полонених і своїх поранених воїнів. Архімандрит наводить приклад з мукою, пуд якої до війни коштував 1 руб. 23 коп., а станом на березень 1915 р. – 1 р. 75 коп. Якщо дрова до війни коштували 28-30-35 руб. за сажень, то в березні 1915 р. – 45-48-50 руб. за сажень. Не менш значущою проблемою була нестача прислуги. В якості слуг, пише ректор, доводилось задовольнятися хлопчиками 15-16 років, які через свій молодий вік більше схильні до «баловства і гуляння», ніж до серйозної роботи. До того ж, цій молодій прислuzі доводилося платити більше, ніж старій в попередні мирні роки [ЦДІАУ, м. Київ, ф. 712, оп. 4(1915), спр. 806, арк. 33].

Відношення від Учбового Комітету при Св. Синоді забороняло службовцям духовно-навчальних відомств йти у відставку чи на пенсію. Як виняток, дозволялося покидати свою роботу лише «через повністю розладнане на службі здоров'я, або через невиліковну хворобу», та й то обов'язково надаючи довідки, які це документально засвідчували [ЦДІАУ, м. Київ, ф. 712, оп. 4(1915), спр. 804, арк. 25-26].

А також синодальне керівництво дозволяло, і навіть схвалювало, проведення занять в дві зміни: денну і вечірню. Це, на їхню думку, дозволило б не переривати навчальний процес в освітніх закладах духовного відомства [ЦДІАУ, м. Київ, ф. 712, оп. 4(1915), спр. 804, арк. 29]. В подальшому, як побачимо далі, такий дозвіл дуже згодиться керівництву КДС.

У вересні 1915 р. майно КДС було вивезено до м. Тамбова. Через півроку, 27 травня 1916 р. правління семінарії засвідчило, що воно збережено цілком (рос. «в исправности») [ЦДІАУ, м. Київ, ф. 712, оп. 4(1916), спр. 834, арк. 182]. Також сюди перевозилися книги з бібліотеки, архів і прилади з фізичного кабінету [ЦДІАУ, м. Київ, ф. 712, оп. 4(1916), спр. 834, арк. 183-185].

На початку нового 1915/16 навчального року (очевидно, в листопаді) стало відомо, що в семінарії, як і в усіх світських навчальних закладах, заняття планувалося проводити лише до квітня. В зв'язку з цим митрополит Володимир просив у Св. Синоду не проводити перехідних екзаменів та занять у 1-5 класах, а також дозволити закінчити випускні екзамени в 6 класі до квітня навчального року [ЦДІАУ, м. Київ, ф. 712, оп. 4(1915), спр. 806, арк. 27]. Київський митрополит обґрунтовував свої прохання фактом помітного подорожчання цін на «предмети першої необхідності» і «подорожчанням робочих рук» (тобто оплати праці прислуг).

На початку 1916 р. митрополит повторно прохав перед Св. Синодом про дострокове закінчення навчального року в КДС. Зокрема, малося на увазі закінчення занять в шостому класі на п'ятому тижні Великого Посту, а екзаменів до 1 травня 1916 р. Це звернення було схвалено (рос. «удовлетворено») [ЦДІАУ, м. Київ, ф. 712, оп. 4(1915), спр. 833, арк. 23]. Було заплановано проводити випускні екзамени для учнів шостих класів з середи 23 березня до середи 4 травня. Екзаменували їх з десяти предметів: гомілетика, дидактика, викривальне богослов'я, церковної історії, священного писання, практичного керування для сільських пастирів, моральне богослов'я, догматичне богослов'я, сектанство, медицина і церковний спів. Також важлива роль належала екзаменаційному твору. Його перевіряли в найперший день [ЦДІАУ, м. Київ, ф. 712, оп. 4(1915), спр. 833, арк. 23]. Для прийому випускних іспитів створювалася комісія. В ній головував ректор, інспектор чи член правління з викладачів. В багатолюдних семінаріях екзаменаційна комісія могла складатися не з трьох, а лише з двох осіб, тобто з викладача й асистента. Це мали бути викладачі однорідних предметів. Перед іспитами учнів на основі їхніх навчальних успіхів і поведінки розподіляли за розрядами. Комісія в своїх діях керувалася особливою інструкцією, що складалася правлінням семінарії і затверджувалася єпархіальним архієреєм. До речі, про це йшлося в § 131 семінарського статуту (1884 р.). Для КДС така інструкція була складена правлінням і затверджена резолюцією чигиринського єпископа Іренія 28 квітня 1891 р. [ЦДІАУ, м. Київ, ф. 712, оп. 4(1915), спр. 833, арк. 22].

На педагогічних зборах, 8 серпня 1916 р., розглядалася проблема нестачі засобів на матеріальне утримання вихованців у 1916/1917 навчальному році. Згідно з розрахунками розпорядчих зборів, внесків, що передбачені кошторисом, і звичайної платні за половину пансіону, розмір якого 110 руб., могло вистачити, при тогочасних цінах на товари першої необхідності, не більше ніж на чотири з половиною - п'ять місяців. В такому разі нестача коштів на утримання вихованців протягом п'яти місяців повинна покриватися перерахуваннями з сум, що призначалися на утримання прислуг [ЦДІАУ, м. Київ, ф. 712, оп. 4(1915), спр. 833, арк. 66].

Відповідно до указу Св. Синоду (від 9 липня 1916 р.) навчальні заняття семінаристів переносилися в будівлю I Київського жіночого училища духовного відомства (тобто, фактично, ситуація попередніх років лишалася незмінною). Такий порядок навчально-виховного процесу планувалося запровадити з 1 вересня 1916 р.

Заняття з вихованцями 1-5 класів повинні були проводитися до 14 листопада того ж року і з 9 січня до 24 березня 1917 року. Після чого вихованці КДС без перехідних екзаменів повинні бути відпущені додому. З учнями 6 класу заняття мали проводити з 1 вересня 1916 р. до різдвяних канікул і з 9 січня 1917 р. до 24 березня, до того ж останній місяць потрібно було виділити на випускні екзамени [ЦДІАУ, м. Київ, ф. 712, оп. 4(1915), спр. 833, арк. 66].

На засіданні педагогічних зборів 8 серпня 1916 р. вказувалося, що в 1916-1917 навчальному році вихованців буде більше, ніж в попередньому, десь на 100 осіб. Вказувалося, що оскільки семінарія розміщувалася «в чужій і тісній будівлі», то розмістити вихованців не лише в їдальні і в спальнях, але і в класах буде дуже важко. Із заявами про прийняття в КДС зверталися батьки з інших єпархій. Але прийняти їх всіх не було можливості. А деяких приймати не було підстав [ЦДІАУ, м. Київ, ф. 712, оп. 4(1915), спр. 833, арк. 67]. На нашу думку, такий наплив охочих до вступу був пов'язаним з загрозою мобілізації. Оскільки навчання в КДС давало право на відстрочку від армії, то батьки намагалися віддати сюди своїх дітей, щоб забезпечити їх у майбутньому.

Керівництво КДС дуже скурпульозно слідкувало за успішністю своїх вихованців навіть в період війни. В жовтні 1916 р. ректор семінарії архімандрит Амвросій висловив занепокоєння з приводу того, що в V класі учні старанно вчать, заробляють відмінні бали і без жодних занепокоєнь про майбутнє отримання звання «студента духовної семінарії» переходять в VI клас. У ньому ж вони лінуються, погіршуються їхні старанність і успіхи, оскільки ці учні надіються, що бали, набрані в передостанньому класі, покрийють їхні пропуски (нестачу в балах) і вони закінчать курс семінарії з атестатом «по першому розряду» (тобто відмінно). Через це на педагогічних зборах, що відбувалися 3 жовтня, було ухвалено таке рішення. В тих випадках, коли вихованці, що отримали відмітки першого розряду в V класі, надіючись на ці відмітки в VI класі, починають погіршувати свою успішність, але, не дивлячись на це, планують закінчити семінарію зі званням «студента», викладачі мають ставити їм в свідоцтві за VI клас середній бал, обираючи між «4» і «3», меншу оцінку [ЦДІАУ, м. Київ, ф. 712, оп. 4(833), спр. 833, арк. 126].

На цих же педагогічних зборах викладачі V класу заявили, що деякі їхні вихованці (найперше це стосувалося учнів паралельного відділення), неналежно ставляться до своїх учнівських обов'язків: не готують домашнього завдання, не слухають пояснень наставників, навіть під час уроків займаються сторонніми справами і таке інше. Результати такої поведінки відразу далися взнаки: за короткий проміжок часу одні з них встигли отримати чотири незадовільних відмітки, інші – п'ять і більше. На думку викладачів V класу, такі неприємні настрої вихованців передавалися й іншим: помічалася «в'ялість», відсутність «діловитості». Ректор пояснював це тим, що в деяких учнів абсолютно не було бажання вчитися. При інших, більш вигідних обставинах, вони готові були б вийти з семінарії, щоб вступити після IV класу в один з вищих світських навчальних закладів. Але, очевидно, їх втримувала в стінах КДС можливість бути призваними на війну. Зрозуміло, що «знаходячись в семінарії, а душею будучи поза нею» [ЦДІАУ, м. Київ, ф. 712, оп. 4(1915), спр. 833, арк. 127], ці вихованці не вчать, очевидно, очікуючи вдалого моменту, щоб покинути це місце. На засіданні педагогічних зборів було ухвалено рішення звільнити тих учнів V класу, які за першу чверть навчального року

отримають три двійки, або одну одиницю і одну двійку. Про таку ситуацію семінарія КДС зарання повідомляла батьків чи опікунів [ЦДІАУ, м. Київ, ф. 712, оп. 4(1915), спр. 833, арк. 127].

Варто відзначити, що призовним віком, з якого вихованців духовних навчальних закладів зобов'язувалися відбувати військову службу в лавах армії Російської імперії, були 20 років. Під цей вік підпадали вихованці найстарших класів, зазвичай шостого, бо Київській духовній семінарії навчалися діти віком від 14 до 20 років.

Висновки. Перша світова війна не просто ускладнила навчальний процес в КДС, а перевернула його з ніг на голову. Будівлі на Воскресенському узвозі (куди за 13 років до цього перемістили семінарію з Подолу) були облаштовані під невелику військову лікарню (рос. «лазареть»). Тому, від січня 1915 р. і в подальшому, заняття вихованців семінарії проводилися в будівлях Першого Київського жіночого училища духовного відомства.

Наступний прояв війни – постійне намагання скоротити тривалість навчального року. Вже 17 вересня 1914 р. заняття припинилися до зимових канікул. Кінець 1914/1915 навчального року теж був закінчений зарання через війну. Після численних звернень до Св. Синоду, було вирішено передчасно закінчити і 1915/1916 навчальний рік (до травня 1916 р.). Екзамени і випускні іспити також проводилися за прискороною процедурою. Перед 1916/1917 навчальним роком планувалося закінчити перше півріччя до середини листопада 1916 р., а друге – до кінця березня 1917 р.

У вересні 1915 року, очевидно, побоюючись розгортання весняного наступу австро-німецьких військ, було вирішено евакуювати майно КДС до російського міста Тамбова.

Під час війни працювати в духовних закладах освіти стало важче. Це стосувалося не лише КДС, бо вже в 1915 році Св. Синод видає постанову про заборону викладачам звільнитися з роботи без поважної причини.

Ще один прояв війни, що помітно впливав на навчальний процес, – ріст цін і нестача товарів і послуг. Вже навесні 1915 року ректор Амвросій, звітуючись перед Київським митрополитом, скаржився на помітне подорожчання оплати праці прислуг та товарів повсякденного вжитку. За його словами, через війну навіть семінаристів в гуртожитку стало важче утримувати; ціни на продукти і товари зросли як мінімум на третину. А перед 1916/1917 навчальним роком взагалі виявилось, що коштів на утримання учнів не вистачає. Правління семінарії вирішило, що на ці потреби будуть перераховані гроші, які призначалися для слуг.

Учні старших класів КДС були військовозобов'язаними (по віку). Загроза бути мобілізованими нависала над ними усю другу половину XIX ст., але з початком Першої світової війни вона збільшилася в рази. Навчання в КДС давало право на відстрочку від армії. Напевно через це перед 1916/1917 навчальним роком заяв на вступ до семінарії надійшло на 100 більше, ніж зазвичай. І це при тому, що в КДС навіть в мирні роки усього навчалось близько 450-550 учнів.

Війна негативно вплинула на успішність семінаристів. Перш за все це стало помітним на старшокласниках (по учнях п'ятих і шостих класів). Як стверджував ректор Амвросій на педагогічних зборах в жовтні 1916 року, якщо п'ятикласники ще старанно вчаться, щоб перейти до шостого випускного класу, то шестикласники

виявляють абияку успішність і поведінку (надіючись на вже зароблені бали на попередньому п'ятому курсі). Вагомим фактором було ще й те, що в мирні роки частина нестаранних учнів «відсіювалася» після четвертого курсу, вступаючи до якогось з вищих світських навчальних закладів. Але в умовах війни, через загрозу мобілізації, це стало для них неможливим.

Ми вважаємо, що падіння рівня успішності, яке спровоковано першими двома роками світової війни, були одними з чинників, що вплинули на суттєве погіршення навчальної дисципліни семінаристів у перші роки революції 1917 – 1921 рр.

Список використаних джерел та літератури

Бідун, Ю. В., 2021. Військова повинність вихованців Київської духовної семінарії. *Потенціал сучасної науки: [матеріали V Міжнародної науковопрактичної конференції м. Київ, 23-24 січня 2021 року]. Частина I.* 26-27.

Бурега, В. В., 2005. Історичний шлях Київської духовної семінарії. *Церковна православна газета. Офіційне видання Української Православної Церкви, № 21 (391).* 8-9.

Льчишин, С. В., 2018. *Історія Київської духовної семінарії в 1817-1867 роках: дисертація кандидата богослов'я: 09.00.14.* Київ: Українська Православна Церква, Київська Духовна Академія, Свято-Успенська Києво-Печерська Лавра, 305 с.

Перерва, В. С., 2014. Церковні школи в Україні (кін. XVIII ст. – XX ст.): забутий світ. Біла Церква: Видавець Олександр Пшонківський, Том I. 574 с.

Рожко, В. Є., 2004. Волинська духовна семінарія (1796-2004 рр.): Історичний нарис. Луцьк: MEDIA. 256 с.

Сергієнко, А. А., 2011. *Церковні реформи в Російській імперії другої половини XIX ст.: дисертація кандидата історичних наук: 07.00.01.* Київ: Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 235 с.

Степаненко, Г. В., 2002. *Освітня діяльність православного духовенства в Україні (XIX – початок XX ст.): дисертація кандидата історичних наук: 07.00.01.* Київ: НАН України. Інститут історії України, 225 с.

Центральний державний історичний архів України (Київ) (ЦДІАК України).

Ципляк, Н. О., 2012. *Чернігівська духовна семінарія у соціокультурному та громадському житті Північного Лівобережжя (кінець XVIII – початок XX ст.): автореферат дисертації кандидата історичних наук: 07.00.01.* Чернігів: М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Чернігівський нац. пед. ун-т ім. Т.Г.Шевченка, 19 с.

Шип, Н. А., 2010. Київська духовна академія в культурно-освітньому просторі України (1819-1919). Київ: Фенікс, 436 с.

References

Bidun, Yu. V., 2021. *Viiskova povynnist vykhovantsiv Kyivskoi dukhovnoi seminarii [Military service of students of the Kyiv Theological Seminary]. Potentsial suchasnoi nauky: [materialy V Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii m. Kyiv, 23-24 sichnia 2021 roku]. Chastyna I.* 26-27. [in Ukrainian].

Buregha, V. V., 2005. *Istorychnyj shljakh Kyjivskoj dukhovnoj seminarii [The historical path of the Kyiv Theological Seminary]. Cerkovna pravoslavna ghazeta. Oficijne vydannja Ukrajinskoji Pravoslavnoji Cerkvy, 21 (391).* 8-9. [in Ukrainian].

Cerghijenko, A. A., 2011. *Cerkovni reformy v Rosijskij imperiji drughoji polovyny XIX st.: dysertacija kandydata istorychnykh nauk: 07.00.01 [Church reforms in the Russian Empire in the second half of the 19th century: the dissertation of the candidate of historical sciences]. Kyjiv: Kyjiv. nac. un-t im. T. Shevchenka, 235 s.* [in Ukrainian].

Cypljak, N. O., 2012. *Chernighivsjka dukhovna seminarija u sociokulturnomu ta ghromadsjkomu zhytti Pivnichnogho Livoberezhzha (kinecj XVIII – pochatok XX st.): avtoreferat dysertaciji kandydata istorychnykh nauk: 07.00.01 [Chernihiv Theological Seminary in the socio-cultural and public life of the Northern Left Bank (late XVIII – early XX centuries): the dissertation author's abstract of the candidate of historical sciences]. Chernihiv: M-vo osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrainy, Chernighivskij nac. ped. un-t im. T.Gh.Shevchenka, 19 s.* [in Ukrainian].

Ijchyshyn, S. V., 2018. *Istoriya Kyjivskojji dukhovnoji seminariji v 1817-1867 rokakh: dysertacija kandydata boghoslov'ja: 09.00.14 [History of the Kyiv Theological Seminary in 1817-1867: the dissertation of a candidate of theology]*. Kyjiv: Ukrajinsjka Pravoslavna Cerkva, Kyjivsjka Dukhovna Akademija, Svjato-Uspensjka Kyjevo-Pechersjka Lavra, 305 s. [in Ukrainian].

Pererva, V. S., 2014. *Cerkovni shkoly v Ukrajinii (kin. XVIII st. – XX st.): zabutyj svit [Church schools in Ukraine (late XVIII century – XX century): a forgotten world]*. Bila Cerkva: Vydavecj Oleksandr Pshonkivskij, Tom I. 574 s. [in Ukrainian].

Rozhko, V. Ye., 2004. *Volynsjka dukhovna seminarija (1796-2004 rr.): Istorychnyj narys [Volyn Theological Seminary (1796–2004): Historical Essay]*. Lucjk: MEDIA. 256 s. [in Ukrainian].

Shyp, N. A., 2010. *Kyjivsjka dukhovna akademija v kulturno-osvitjansjkomu prostori Ukrajinij (1819-1919) [Kyiv Theological Academy in the Cultural and Educational Space of Ukraine (1819-1919)]*. Kyjiv: Feniks, 436 s. [in Ukrainian].

Stepanenko, Gh. V., 2002. *Osvitnja dijaljnistj pravoslavnogho dukhovenstva v Ukrajinii (XIX – pochatok XX st.): dysertacija kandydata istorychnykh nauk: 07.00.01 [Educational activities of the Orthodox clergy in Ukraine (XIX – early XX centuries): the dissertation of the candidate of historical sciences]*. Kyjiv: NAN Ukrajinij. Instytut istoriji Ukrajinij, 225 s. [in Ukrainian].

Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyj arkhiv Ukrainij (Kyjiv) (TsDIAK Ukrainij) [Central State Historical Archive of Ukraine (Kyjiv) (CSHAK of Ukraine)]

THE IMPACT OF WORLD WAR I ON THE ACTIVITIES OF THE KYIV THEOLOGICAL SEMINARY (1914 – 1916)

Yurii Bidun,

History Teacher,

Novosilky Academic Lyceum “Erudyt”, Kyjiv

Abstract. *The article examines the difficulties faced by the Kyiv Theological Seminary after the outbreak of World War I. The author set out to study how the military events of 1914 – 1916 affected the activities of this educational institution. The study is based on a chronological method and analysis. It was found that already in the first years of the war, the main problems manifested themselves in two areas – in the educational process, as well as in the deterioration of the financial situation of students and teachers of the seminary. Changes in the internal regulations of the secondary theological educational institution are traced in detail. Problems of provision and financing of the Kyiv Theological Seminary are analyzed. It was revealed how students were exempted from military service. It was established that in 1915 the property of the Kyiv Theological Seminary was transported to the Russian city of Tambov.*

Key words: *World War I, religious education, Kyiv Theological Seminary, educational process, Orthodox Church, Orthodox clergy.*